

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/94354>

Please be advised that this information was generated on 2019-02-17 and may be subject to change.

Binnen de literatuurwetenschap heeft het onderzoek naar literaire instituties een hoge vlucht genomen. De tijd dat letterkundigen zich uitsluitend bogen over de doorgaans canonieke literaire tekst ligt achter ons. Steeds meer studies richten zich op de cultuurhistorische context en de sociale ruimte van literatuur. Die wending resulteerde niet alleen in een verbreding van het onderzoeksveld, maar had ook gevolgen voor de visie op literatuur als object van onderzoek. Gold de tekst binnen het werkimmanente paradigma

Nieuwste Tijd

De vloek van arm Vlaanderen

Kevin Absillis, Vechten tegen de bierkaai. Over het uitgevershuis van Angèle Manteau (1932-1970) (Meulenhoff; Amsterdam 2009) 688 p., ill., €34,95 ISBN 9789085421627

ontvangst van literatuur reguleren. Het literaire bedrijf kwam daarmee sterk in de belangstelling te staan.

als een singulier object met een immanente betekenis en een intrinsieke waarde (die beide door de geschoolde lezer aan het licht konden worden gebracht), sociaalwetenschappelijk georiënteerde letterkundigen zijn – veelal in navolging van de Franse cultuursocioloog Pierre Bourdieu – van mening dat betekenis en waarde aan teksten worden toegekend door personen en instanties die de productie, verspreiding en

Vechten tegen de bierkaai – de handelsuitgave van het proefschrift waarop Kevin Absillis in 2008 promoveerde aan de Universiteit Antwerpen – levert een interessante bijdrage aan het onderzoek naar een van de belangrijkste literaire instituties van de twintigste eeuw: de uitgeverij. Het uitgevershuis van Angèle Manteau geldt als de belangrijkste Vlaamse uitgeverij van de vorige eeuw. Binnen het cultuursociologische kader waarin Absillis zijn resultaten presenteert ligt dat belang vooral in het gegeven dat Manteau als gezaghebbend uitgevershuis mede bepaalde welke literatuur kwaliteit had en zodoende vorm gaf aan het literaire landschap.

De waarde van deze informatierijke en toegankelijk geschreven studie ligt voor een belangrijk deel in de vlechteling van drie genres in één boek. *Vechten tegen de bierkaai* is tegelijkertijd een bedrijfsgeschiedenis, een biografie en een cultuurhistorische studie. Met grote precisie beschrijft Absillis de geschiedenis van de firma Manteau vanaf het moment waarop de oprichtster in 1932 met een importboekhandel begon tot de ontmanteling van haar bedrijf in de grote fusiegolven van rond 1970. De geschiedenis van het bedrijf kende kortstondige pieken en diepe dalen en eindigde met de overname van Manteau door Nederlandse firma's. De positie van Manteau was voortdurend precair, zoals ook blijkt uit het gepresenteerde cijfermateriaal. Als 'ongebonden' uitgeverij buiten de invloedssfeer van de zuilen had Manteau namelijk geen vanzelfsprekende achterban van boekenkopers. Om het hoofd financieel boven water te houden moest de uitgeverij schipperen tussen artistiek prestige en commercieel succes. Boeken van Françoise Sagan behoorden tot de weinige rendabele titels, maar veel artistiek aanzien viel daar niet mee te verwerven. Zorgvuldig bewaakte Manteau intussen het imago van haar firma, door Absillis getypeerd als 'een kleine uitgeverij van stand die naar de buitenwereld een exclusief literair imago wenste uit te dragen.' Dat Manteau betrokken was bij de opkomst van een aantal kopstukken uit de naoorlogse Vlaamse literatuur als Boon, Claus, Van Aken, Daisne en Lampo heeft de reputatie van haar uitgeverij voor een belangrijk deel bepaald. Absillis besteedt ruime aandacht aan die relaties met auteurs.

De geschiedenis van het bedrijf was ook de geschiedenis van Angèle Manteau, die met haar uitgesproken karakter veelvuldig de gemoederen beroerde. De beeldvorming rond haar persoon werd lange tijd bepaald door uitspraken als die van Hugo Claus, die zij kort na de Tweede Wereldoorlog op het literaire podium hielp: 'Waar Angèle Manteau verschijnt, vallen de vliegen dood'. Absillis mengt zich niet in de beeldvorming, die zich ook na de dood van de uitgeefster in 2008 voortzette, maar beschrijft haar met kritische distantie en soms met empathie, vooral wanneer hij aantijgingen jegens de uitgeef-

ster door welbespraakte polemisten als Jeroen Brouwers ontkracht. Uit de biografie die deze studie ook is, rijst het beeld op van een *dame des lettres*, gevormd in Brussel door modernistische *highbrows* als Jan Greshoff (bij wie zij als twintigjarige Waalse studente scheikunde een kamer huurde) en de chique uitgever Alexandre Stols, die in 1932 zijn Brusselse boedel aan haar overdroeg. Na de Tweede Wereldoorlog en vooral vanaf de jaren zestig moest zij zich handhaven in een cultuur waarin als gevolg van democratisering en commercialisering die oude waarden niet langer vanzelfsprekend waren. Maar ook in de wereld van pockets en paperbacks wist zij zich te handhaven.

Het wat mij betreft interessantste aspect van *Vechten tegen de bierkaai* vormt het cultuurhistorische verhaal dat als achtergrond fungeert en waartegen de geschiedenis van de uitgeefster en haar bedrijf moet worden begrepen. Die achtergrond krijgt zoveel ruimte dat de uitgeverij soms zelfs uit beeld dreigt te raken. De tot cliché verworpen voorstelling van 'arm Vlaanderen' dat cultureel achterbleef bij zijn grote burens en bij Nederland in het bijzonder domineerde het denken over literatuur gedurende de hele periode waarin het boek zich afspeelt. Het culturele minderwaardigheidscomplex en het gegeven dat nogal wat Vlaamse schrijvers hun werk liever onderbrachten bij een Nederlandse uitgeverij (na 1945 oefende De Bezige Bij veel aantrekkingskracht uit) plaagde ook uitgeverij Manteau. Dat de uitgeefster auteurs als Boon en Claus zou hebben miskend en dat deze schrijvers daarom uitweken naar 'het Noorden' weet Absillis overtuigend te ontkrachten. Hij wijst het 'denkschema van de achterstand' aan als het grondpatroon in het Vlaamse zelfbeeld ten aanzien van Nederland dat zo tegelijkertijd literair gidsland en retorische tegenstander kon zijn. De harde werkelijkheid was dat Vlaamse uitgeverij niet zonder de veel grotere 'Hollandse' afzetmarkt konden bestaan, maar dat zij beslist niet altijd welkom waren. Om zich te verzekeren van een Nederlandse afzetmarkt liet Manteau Vlaamse manuscripten 'zuiveren' van Vlaams taaleigen, onder andere door haar Nederlandse medewerker Jeroen Brouwers. Het Nederlandse handelsprotectionisme maakte dat de export desondanks vaak erg problematisch verliep. Dat de tijdelijke opschorting van de normale handelsbetrekkingen tussen België en Nederland tussen 1940 en 1945 resulteerde in een ongekende bloei van de uitgeverij is geen geringe ironie.

Vechten tegen de bierkaai is een waardevol boek, zowel monumentaal als gedetailleerd, en kan gelden als een standaardwerk over zowel Manteau als over het uitgeverijonderzoek in Nederland en Vlaanderen.

Mathijs Sanders
Radboud Universiteit Nijmegen

